

Nr 7.

Af herr **Hellberg**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående medling vid uppgörelser om återgång af de till trävarubolagen i lappmarkerna gjorda upplåtelser af afverkningsrätt.

Under sistlidne års riksdag väckte jag den 15 april en motion, i hvilken jag vördsamt hemställde, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande snarast möjligt i lappmarkerna eller eventuellt Norrland och Dalarne af särskilda personer med uppgift att medla mellan trävarubolagen och bönderna vid frivilliga uppgörelser om afverkningsrättsupplåtelsers återgång.

Till stöd för denna min framställning anförde jag då — bland annat — följande:

Såväl inom som utom Riksdagen har otaliga gånger framhållits det olidliga läge, hvori de bönder i Norrland och Dalarne kommit, som afhänt sig afverkningsrätten å sina hemman för lång tid framåt. Och särskildt gäller detta lappmarken, der utstämpling af skogen blifvit särskildt fastställd till gagn för jordbrukarne och befolkningen. Man har på olika sätt försökt att komma åt det onda, nämligen orsakerna till bolagens jordförvärf. — — — Till följd af de gjorda upplåtelserna tager det ännu ofantligt lång tid, innan bönderna ha utsikt att få igen sin skog, enär de afhänt sig sin rätt till skogsutsyning på vanligen 50 år. Särskildt efter antagandet af 1889 års lag, som inskränkte afverkningsrätten till 20 år, passade man på många ställen på att, innan lagen trädde i kraft, förlänga aftalen på längre tid, än den nya lagen medgaf, eller på 50 år. Exempelvis må nämnas, att i största delen af Västerbottens lappmark tiden för utstämplingsrättigheternas öfver-

lätelser utlöper *efter år 1920*. I Sorsele socken utgå de flesta kontrakten *först 1939*, och liknande är förhållandet på andra ställen. *Den befolkning, som skall vänta så länge, kommer under tiden att kämpa sig till döds.*

Denna fråga, frågan om trävarubolagens och böndernas mellanhafvanden genom upplåtna afverkningsrättigheter, har på senare tiden blifvit synnerligen aktuell. Bolagen synas nämligen blifvit *villiga att mot vissa villkor låta bönderna återfå köpekontrakten*. Och kunde endast dessa villkor lämpas och jämkas, så att de blefve antagliga, torde det ej lida något tvifvel om, att denna väg, frivillighetens, vore i brist på mera genomgripande och rättvisa åtgärder åtminstone en utväg att nu eftersträfvä, ett mål att söka vinna. Bolagen, som sålunda sett sig gå mer och mer miste om de stora vinster, som de förut fått från hemmansskogarna, synas därför på senare tid hafva blifvit *alltmer hugade för frivilliga öfverenskommelser om afverkningsrättigheternas återgång*. Men då uppstår frågan, om ej statsmakterna borde vara både berättigade och skyldiga att just nu här ingripa. Å ena sidan stå bolagen med sitt vinstbegär och å andra sidan en befolkning, i många fall helt nära förtviflan, som i en öfverenskommelse till nära nog hvilket pris som helst ser sin enda möjlighet till fortfarande existens. Får därför saken utan vidare ha sin gång, blir följderna den, att sådana öfverenskommelser i många fall göras så, att bonden kommer ur askan i elden; genom att liksom de lockades för så godt som ingenting sälja sin skog i början, så skall man nu säkerligen söka att få dem att köpa igen, hvad som återstår, för oskäligt höga pris. Det bör nämligen härvid *upplysas, att bolagen i regel för öfverenskommelserna fordra att få skog eller timmer efter visst pris* till vissa penningssummor. Hufvudsaken blir då den, att dessa summor blifva lämpliga, så att bolagen med skälig vinst å sina rättigheter ändock nödgas lämna något kvar för hemmanet och hemmansägaren. Och just härvid, för att reglera detta, önskar man nu, att Riksdag och regering skall, utan att träda någons rätt för nära, komma till hjälp.

Jag anförde äfven, att enhvar, som är förtrogen med förhållandena, skulle kunna intyga, att det vore af *mycket stor nationalekonomisk betydelse*, om öfverenskommelser på *rimliga* villkor kunde komma till stånd. Som förhållandet nu är, kan ingen god skogsvård äga rum: skog förfäres och användes i många fall på ett helt och hållet ekonomiskt sätt. Det förhåller sig nämligen så, att bönderna ha rätt till husbehovsvirke utan någon kontroll. I stället för att då hushålla och använda mindre godt eller skadadt virke tillgripa de det allra bästa och ofta i mycket större utsträckning än som egentligen är af behovet

påkalladt för det särskilda tillfället. Följden häraf är i denna stund den, att denna egendom *alltjämt delvis förfares* eller i allt fall *utnyttjas på ett långt ifrån ekonomiskt sätt.*

Jag framhöll också, att saken har en annan icke mindre viktig sida, en socialpolitisk, hvarjämte jag likaledes påpekade, att förutom enskilda personer jämväl tidningspress och kommunalstämmor börjat sysselsätta sig med denna sak, och att jag särskildt från Stensele sockens kommunalstämma fått mig tillsändt ett uttalande om behovet och önskvärdheten af medlare.

Den intresserade beder jag för öfrigt få hänvisa till själfva motionen, nr 245. Denna remitterades till fjärde tillfälliga utskottet, hvilket efter en ytterst välvillig behandling af densamma hemställde, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande snarast möjligt i lappmarkerna af sakkunnige med uppgift att företräda allmogens intressen vid frivilliga uppgörelser mellan trävarubolagen och bönderna om afverkningsrättsupplåtelsers återgång».

Då motionen sedermera förekom till behandling i kammaren, afslogs den visserligen, men med den ringa majoriteten af endast 25 röster.

Härtill har sedan kommit en annan omständighet. Under maj månad fick jag mig nämligen tillsänd *en petition*, som förut cirkulerat i Lycksele, Stensele och Sorsele socknar, och hvilken under den korta tid, som den varit tillgänglig, hunnit blifva undertecknad af ej mindre än 137 hemmansägare. Jag har icke ansett mig kunna underlåta att för Riksdagen framlägga denna *lapplandsböndernas »Till Riksdagen» gjorda framställning*, i hvilken för öfrigt onekligen framhållas flera omständigheter, som ovillkorligen böra beaktas och som i ett tydligt språk tala för motionens syfte. Ifrågavarande petition är af följande lydelse:

»*Till Riksdagen.* — Gång efter annan har inom Riksdagen gjorts försök att på lagstiftningens väg råda bot på det onda, som här i Norrland uppstått genom de s. k. afverkningsrättsupplåtelserna, och i möjligaste mån återställa det genom desamma förfelade syftet vid statens upplåtande till hemmanen af skogsmarkerna.

Ett af de mera beaktansvärda förslag, som härutinnan framkommit, torde utan tvifvel vara det vid årets riksdag af herr Hellberg framförda om tillsättande snarast möjligt af statens »medlare» vid frivilliga uppgörelser om afverkningsrätternas återgång, och vi önska förden skull framhålla förslaget såsom ett af de under förhandenvarande förhållanden allra bästa för återställande i *nu* möjlig mån af ofvannerörda syfte.

Vi önska ock därvid särskildt framhålla några omständigheter, som enligt vårt förmenande borde vid frågans afgörande i Riksdagen nogga öfvervägas.

Först vilja vi då framhålla den rent nationalekonomiska vinst, som blefve följden af dessa öfverenskommelser, genom ett rationellare tillvaratagande och utnyttjande af skogstillgångarne. Det har uttalats på en del håll, att bönderna använda den bästa skogen till husbehof, och att de sålunda skulle göra sig skyldiga till uppsätligt slöseri med dessa naturtillgångar. Ehuruväl detta är riktigt sålunda, att den bästa skogen ofta användes till husbehof, är dock motivet något helt annat än afsiktligt slöseri, nämligen den allmänna ekonomiska svagheten, som tvingar bonden att härför använda *det lättast åtkomliga* och *i tillredandet billigaste* virket. Om t. ex. en bonde skall bygga en lada eller annat ekonomihus, kunde man ju tycka, att han därtill borde helst begagna torrtall, vindfällen eller dylikt för detta ändamål lika användbart virke som den allra bästa skogen, ehuru värdelöst till afsalu — för att nu ej tala om de fall, då han för därvid inbesparadt virkesvärde kunde inköpa cement och dylikt material, hvilket åter i brukningen lämnade dubbel vinst genom ett bättre tillvaratagande och bibehållande af hemmanets naturliga näringsguld. Men han skulle då i de allra flesta fall nödgas *köpa dessa torra träd* från kronoskogarne eller ock i meterdjup snö bana sig väg genom milsvida skogar för att hopsamla de torra träden. Intet af detta har han råd eller utväg till, då han ju likvisst själf icke kan få någon inkomst af de på detta sätt sparade prima träden.

Omständigheterna *tvinga* honom sålunda att i många fall vara en slösare. Om man skulle säga sig, att återfäendet af afverkningsrätten skulle komma hvarje bonde att årligen inbespara tio träd af prima beskaffenhet, hvilket torde vara mycket lågt räknadt, så måste det stå enhvar klart, att *endast detta* blefve en nationalvinst, som kunde räknas i *milliontals kronor* årligen.

Ehuruväl det sålunda, synnerligen för oss, måste framstå såsom högst önskvärdt, att öfverenskommelser och återköp komme till stånd öfverallt, kunna vi dock likväl icke bortse från det förhållandet, att, *utan någon stödjande och reglerande krafts mellankommande*, många uppgörelser skola komma till stånd på sådana villkor, att det varit lyckligare såväl för den enskilde som för landet, om de aldrig träffats.

Det kan ju naturligtvis icke tänkas, att dessa uppgörelser och öfverenskommelser skola afstanna eller upphöra, äfven om statsmakterna icke skulle vilja lämna någon medverkan för desamma. Det vore där-

för af mycket stort värde, om staten redan nu från början genom dessa medlare liksom hölle uppgörelserna i sin hand, sålunda likaväl sökande *afstyra* de för den s. k. lagstiftarens mening och syftemål med hemmansskogarne skadliga uppgörelserna som ock *förmedlande och uppmuntrande* af de för samma syfte gäneliga.

Vi vilja ock till sist framhålla, att det bland lapplands allmoge råder en liflig och enhällig önskan att få dessa statens »medlare» tillsätta samt en fast tillförsikt om deras verkliga nytta, och vi våga därför rikta en vördsam och allvarlig hemställan till statsmakterna att icke lämna saken obeaktad, utan om möjligt genast tillmötesgå dessa önskningsar». — Så långt petitionen.

Vid motionens behandling i kammaren framhölls, att de ifrågasätta medlarne skulle vara personer med både juridisk och forstlig bildning, att en ny ämbetsmannakår härigenom skulle uppstå, och att det hela skulle komma att ställa sig alltför dyrt.

Jag vill visst icke säga, att juridiska och forstliga kunskaper inte alls vore behöfliga eller bra att ha, men jag vågar påstå, att det dock på långt när icke är hufvudsak härvid. Hufvudsaken är, att statsmakterna genom tillsättande af medlare visa, att det är en sak af allmänt, af riksintresse, som här är i fråga, och att statsmakterna äfven visa, att de önska frivilliga uppgörelser samt vilja hålla sin hand däröfver, att dessa uppgörelser icke träffas till för det allmänna skadliga pris och villkor. Och för att kunna bedöma den saken lærer det knappast vara erforderligt att hafva vare sig juridisk eller forstlig utbildning, men däremot torde det fordras verkligt intresse af de män, som finge förtroendet att vara medlare, så att de toge vara på det rikhaltiga upplysningsmaterial, som förefinnes. Någon »forstlig» undersökning af hvar och en hemmansdels skogsmark skulle ju under alla omständigheter icke kunna ifrågakomma och vore för öfrigt knappast af något vidare värde för bedömande af hvad hemmanet kan lämna i lösepenning för afverkningskontraktet, enär de allra flesta hemman redan hafva faststald afverknings- eller hushållsplan; och det är denna, men ej skogstillgången, som naturligen måste bilda själfva underlaget eller utgångspunkten vid ifrågavarande bedömande. Ännu mycket mindre lærer det kunna tänkas, att till statens förtroendemän skulle utses personer med så inskränkta kunskaper, att de ej vore i stånd att såväl uppsätta som äfven bedöma, att återköpskontrakten blefve för afsedt ändamål å båda sidor fullt bindande och betryggande. Själfsakens natur gör nämligen, att kontrakten både kunna och böra blifva mycket enkla.

Snart sagdt alla bönder, som redan uppgjort med bolagen, inse, att de *måst betala för mycket*, det är ej alls tu tal om den saken, och nog hafva de flesta äfven ganska klart för sig, huru mycket de egentligen och rättvisligen borde betala, men hvad hjälper det? De äro de ekonomiskt svagare, de beroende, som endast ha att välja på ett godtagande af snart sagdt hvilka villkor som helst, som bolaget behagar uppställa, eller också törhända gå under. Det är sålunda, om jag så får säga, »det moraliska stödet» från Riksdag och regering, som de mest tränga till.

Jag har tänkt mig, att till medlare borde kunna utses inom de respektive socknarne eller reviren boende intresserade, opartiske, extra eller ordinarie ämbets- eller tjänstemän eller också privatpersoner med de nämnda egenskaperna.

Och hvad beträffar att medlarne skulle blifva en ny ämbetsmannakår, så har jag för min del aldrig haft den tanken, att *medlaren såsom sådan* skulle vara ämbetsman, utan att detta skulle vara ett *förtroendeuppdrag vid sidan af* hans resp. ämbete, om han nu har något. Och jag är lifligt öfvertygad om, att så kunde vara, därest hvarje medlares verksamhetsområde ej blefve alltför stort, t. ex. ett eller högst ett par revir. Möjligen skulle då därtill, om medlaren vore ämbets- eller tjänsteman, fordras en eller annan dags tjänstledighet för resor o. s. v., som för underhandlingar och uppgörelser kunde tänkas bli af nöden. Och kostnaderna härför kunna ej blifva afsevärda. *Ej heller lär medlareinstitutionen blifva permanent*, ty man kan tämligen lugnt påstå, att om några få år (man har till och med sagt mig »högst tre à fyra år») äro dessa uppgörelser ett fullbordadt faktum, där de någonsin kunna komma till stånd, och sedan uppgörelse en gång träffats, lära ej sådana omständigheter kunna tänkas inträffa, som påfordra någon medling. *Sålunda kan hela denna sak hvarken blifva långvarig eller kostsam.*

Visserligen gäller det ju endast ett eller annat tusental bönder borta i ett hörn af vårt land, men dessa bönder hafva dock i allmänhet stora familjer, och när man besinnar hvilka utvecklingsmöjligheter, som skulle öppnas för jordbruket i dessa bygder, därest det naturliga stödet, *skogen*, kunde på *rimliga villkor* återförenas med jordbruket — att nu ej tala om de direkta nationella besparingsvinsterna, som uppstode genom bättre möjligheter att tillvarataga och utnyttja skogsafkastningen samt att vårda skogen — då måste man tycka, att här *föreligger ett verkligt statsintresse* att tillse.

Jag får därför vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande *snarast möjligt* i lappmarkerna af personer med uppgift att medla vid frivilliga uppgörelser mellan trävarubolagen och bönderna om afverkningsrättigheters återgång.

Stockholm den 17 januari 1910.

E. F. Hellberg.

I motionens syfte instämma:

P. E. Hedström.

Olof Jonsson.